

ऋण निर्देश

हा शोध प्रबंध पूर्ण करून सादर करताना मला आनंद होत आहे. या शोध प्रबंधाचा अभ्यास करताना अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागले. अशा परिस्थितीत मी या विषयाचा अभ्यास गुरुवर्य प्राध्यापक डॉ. आर. एन्. इंगोले यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला. त्यांचे वेळोवेळी मिळालेले योग्य मार्गदर्शन, अनेक अडचणी सोडविण्यास मिळालेले सहकार्य यामुळेच मी हा शोध प्रबंध पूर्ण करू शकलो. त्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार!

श्री स्वामी विवेकानंद संस्थेचे सेक्रेटरी, श्री अभयकुमार साळुंखे यांनी संस्थेविषयीची आवश्यक ती माहिती दिली व सहकार्य केले, त्याबद्दल त्यांचा मी ऋणी आहे. संस्थेचे प्राचार्य, मुख्याध्यापक, प्राध्यापक, शिक्षक व इतर कर्मचा-यांनी प्रश्नावली भरून देवून संशोधनास आवश्यक माहिती दिली. म्हणूनच मी हा प्रबंध पूर्ण करू शकलो. त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

हा शोध प्रबंध पूर्ण करण्यास सहकार्य करणारे प्राचार्य डॉ. सी. बी. शितोळे, प्राचार्य डॉ. ए. एन्. जगताप, प्राध्यापक बी. एन्. घडके, प्राध्यापक डॉ. एम्. ए. गायकवाड, ग्रंथपाल टी. एच्. देसाई, प्राध्यापिका सौ. छाया घाडगे यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. श्री. राम गवळी यांनी टंकलेखनाचे काम वेळेवर करून दिले. तसेच प्रबंध लेखनाला प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहकार्य करणा-या सर्वाबद्दल मी ऋण निर्देश व्यक्त करतो.

[श्री. ए. एस्. घाडगे.]

शिक्षण महाविद्यालय, बाश्गी.

अनुक्रमणिका

प्रकरण	नांव	पृष्ठ क्रमांक
	ऋणनिर्देश.	तीन
	अनुक्रमणिका.	चार ते आठ
	कोष्टकांची यादी.	नऊ ते दहा
	आलेख व नकाशाची सूची .	अकरा
१.	प्रास्ताविक.	१ ते १७
१. १	विषय प्रवेश.	१
१. २	संशोधनाचा विषय.	२
१. ३	संशोधनाची उद्दिष्ट्ये.	४
१. ४	संशोधन विषयाचे महत्त्व.	५
१. ५	संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा.	६
१. ६	संबंधित संशोधनाचा अभ्यास.	७
१. ७	संशोधनाची कार्यपध्दती.	१०
१. ८	प्रकरणाचे सुसूत्रिकरण.	१४
२.	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे जीवन चरित्र.	१८ ते ३८
२. १	प्रस्तावना.	१९
२. २	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे वंशज.	२०
२. ३	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे बालपण व शिक्षण.	२१
२. ४	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे कौटुंबिक जीवन.	२७
२. ५	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे - यांचे सामाजिक व राजकीय कार्य.	२९
२. ६	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचा रयत शिक्षण संस्थेतील प्रवेश.	३१
२. ७	श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापना.	३३
२. ८	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे जीवनातील कांही घटना.	३५
२. ९	समारोप.	३७

प्रकरण	अनुक्रमणिका नांव	पृष्ठ क्रमांक
३.	महाराष्ट्रातील विसाव्या शतकारंभीची सामाजिक व शैक्षणिक परिस्थिती.	३९ ते ५३
	३.१ प्रस्तावना.	४०
	३.२ महाराष्ट्रातील विसाव्या शतकारंभीची सामाजिक परिस्थिती.	४०
	३.३ महाराष्ट्रातील विसाव्या शतकारंभीची शैक्षणिक परिस्थिती.	४४
	३.४ महाराष्ट्रातील शतकारंभीच्या शिक्षण प्रसारकांचे कार्य.	४५
	१] महर्षि धोडो केशव कर्वे [१८५८ ते १९६२]	४५
	२] राजर्षि छत्रमती शाहू महाराज [१८७४ ते १९२२]	४६
	३] महर्षि विठ्ठल रामजी शिंदे [१८७९ ते १९४४]	४७
	४] कर्मवीर भाऊराव पाटील [१८८७ ते १९५९]	४८
	५] गुस्वर्य बाबूरावजी जगताप [१८८८ ते १९७८]	४९
	६] दलितांचे कैवारी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर [१८९१-१९५६]	५०
	७] डॉ. पंजाबराव देशमुख [१८९८ ते १९६५]	५०
	८] बाबूरावजी घोलप [१९०४ ते १९८२]	५१
	३.५ समारोप.	५२
४.	माहितीचे पृथक्करण व अर्थनिर्वचन.	५४ ते १३०
	४.१ प्रस्तावना.	५५
	४.२ प्रश्नावलीच्या साहाय्याने मिळविलेल्या माहितीचे पृथक्करण व अर्थनिर्वचन.	५५ ते ९२
	अ] प्रतिसादकांची माहिती.	५६
	ब] बापूजी साबुळे यांचे व्यक्तिगत जीवन व शिक्षणविषयक दृष्टिकोन.	५९
	क] बापूजी साबुळे यांचे शिक्षण प्रसार कार्य.	६७
	ड] बापूजी साबुळे यांचे स्त्री शिक्षण प्रसार कार्य.	७८

अनुक्रम णिका

प्रकरण

नांव

पृष्ठ क्रमांक

	इ] बापूजी साळुंखे यांचे वसतिगृहासंबंधीचे कार्य.	८५
	ई] बापूजी साळुंखे यांचे समाज परिवर्तन व जातीभेद निर्मूलनासंबंधी कार्य.	८९
४. ३	मुलाखतीच्या साहाय्याने मिळविलेल्या माहितीचे रत्ने पृथक्करण व अर्थनिर्वचन.	९८
	अ] बापूजी साळुंखे यांचे व्यक्तिगत जीवन.	९३
	ब] बापूजी साळुंखे यांचे शिक्षण प्रसार कार्य.	९४
	क] बापूजी साळुंखे यांचा स्त्री शिक्षणविषयक दृष्टिकोन व कार्य.	९५
	ड] बापूजी साळुंखे यांचे सामाजिक एकता व जातीभेद निर्मूलनाबाबतचे कार्य.	९६
	इ] बापूजी साळुंखे यांनी विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी केलेले कार्य.	९७
	ई] शिक्षण संस्थेचे ध्येय.	९८
४. ४	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी सुरु केलेल्या १९ ते १३० विविध शाखाना भेटी देवून मिळविलेल्या माहितीचे अर्थनिर्वचन.	
	अ] बापूजी साळुंखे यांनी स्थापन केलेली कांही माध्यमिक व उच्च माध्यमिक विद्यालये.	९९
	ब] बापूजी साळुंखे यांनी स्थापन केलेली कांही तंत्र विद्यालये. १०७	
	क] बापूजी साळुंखे यांनी स्थापन केलेली कांही महाविद्यालये. १०९	
	ड] बापूजी साळुंखे यांनी स्थापन केलेली कांही अध्यापक विद्यालये, व अध्यापक महाविद्यालये.	१२४
४. ५	समारोप.	१३०
५	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान.	१३१ ते १४०
५. १	प्रस्तावना.	१३२
५. २	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक विचार.	१३३
५. ३	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे शैक्षणिक तत्त्वज्ञान.	१३५
५. ४	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे एक शिक्षण तज्ञ.	१३७
५. ५	समारोप.	१३९

अनुक्रमिका

प्रकरण	नांव	पृष्ठ क्रमांक
६.	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साठ्ठे यांचे शैक्षणिक कार्य.	१४१ ते १७४
	६. १ प्रस्तावना.	१४२
	६. २ बापूजी साठ्ठे यांचे माध्यमिक शिक्षण प्रसार कार्य.	१४३
	६. ३ बापूजी साठ्ठे यांचे उच्च शिक्षण प्रसार कार्य.	१५१
	६. ४ बापूजी साठ्ठे यांचे तंत्र शिक्षण प्रसार कार्य.	१५५
	६. ५ बापूजी साठ्ठे यांचे स्त्री शिक्षण प्रसार कार्य.	१५८
	६. ६ बापूजी साठ्ठे यांचे शिक्षक प्रशिक्षण कार्य.	१६२
	६. ७ बापूजी साठ्ठे यांचे वसतिगृहासंबंधीचे कार्य.	१६६
	६. ८ समारोप.	१७२
७.	निष्कर्ष व शिफारशी.	१७५ ते १९३
	७. १ प्रस्तावना.	१७७
	७. २ निष्कर्ष.	१७८ ते १८७
	क] प्रतिसादकांच्या सामान्य माहितीबाबतचे निष्कर्ष.	१७९
	ख] बापूजीचे व्यक्तिगत जीवन व शिक्षण विषयक दृष्टिकोन. या बाबतचे निष्कर्ष.	१७८
	ग] बापूजींच्या शिक्षण प्रसार कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८०
	घ] बापूजीनी माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण प्रसारासाठी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८०
	च] बापूजीनी उच्च शिक्षण प्रसारासाठी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८२
	छ] बापूजीनी तंत्रशिक्षण प्रसारासाठी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८३
	ज] बापूजीनी शिक्षक प्रशिक्षणासाठी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८३
	झ] बापूजींच्या स्त्री शिक्षण प्रसार कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८४
	ट] बापूजीनी वसतिगृहासंबंधी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	१८४

अनुक्रमणिका

प्रकरण

नांव

पृष्ठ क्रमांक

	ठ] बापूजीनी सामाजिक एकता व जातीभेद निर्मूलना- १८५	
	संबंधी केलेल्या कार्याबाबतचे निष्कर्ष.	
	ड] विविध समाज घटकात बापूजी विषयीच्या भावना १८६	
	बाबतचे निष्कर्ष.	
	ढ] बापूजींच्या शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाबाबतचे निष्कर्ष. १८७	
७. ३	शिफारशी -	१८८ ते १९२
	क] शैक्षणिक दृष्टिकोना विषयी. शिफारशी	१८८
	ख] माध्यमिक शिक्षण प्रसारा विषयी. शिफारशी	१८८
	ग] उच्च शिक्षण प्रसारा विषयी. शिफारशी	१८९
	घ] तंत्र शिक्षण प्रसारा विषयी. शिफारशी	१८९
	च] शिक्षक प्रशिक्षा विषयी. शिफारशी	१९०
	छ] स्त्री शिक्षण प्रसारा विषयी. शिफारशी	१९०
	ज] वसतिगृहासंबंधी शिफारशी	१९१
	झ] संस्था चालकाच्या सामाजिक कार्यासंबंधी शिफारशी	१९१
	ट] शैक्षणिक तत्त्वज्ञाना विषयी. शिफारशी	१९२
	ठ] बापूजींच्या स्मारका विषयी. शिफारशी	१९२
७. ४	पुढील संशोधनासाठी विषय.	१९३
	परिशिष्टे	१९४ ते २१६
	संदर्भ ग्रंथ सूची	२१७ ते २१९

कोष्ठकांची यादी

अ. नं.	कोष्ठक क्रमांक	नांव	पृष्ठ क्रमांक
१.	४. १	प्रतिज्ञादकांचे शैक्षणिक पात्रतेनुसार वर्गीकरण.	५६
२.	४. २	संस्थेतील पदानुसार प्रतिज्ञादकांचे वर्गीकरण.	५७
३.	४. ३	बापूजींची राहणी व व्यक्तीगत जीवन.	६१
४.	४. ४	निरनिराव्या व्यक्तींच्या तत्त्वज्ञानाचा बापूजीवर झालेल्या परिणामाचे वर्गीकरण.	६२
५.	४. ५	बापूजींच्या शिक्षण विषयक दृष्टिकोनांचे वर्गीकरण.	६४
६.	४. ६	बापूजींच्या शिक्षण प्रसाराच्या उद्देशा संबंधीचे वर्गीकरण.	६७
७.	४. ७	बापूजींना जाणवलेल्या समस्यांचे वर्गीकरण.	७०
८.	४. ८	बापूजींनी शिक्षण प्रसारासाठी केलेल्या प्रयत्नांचे वर्गीकरण.	७२
९.	४. ९	स्त्री शिक्षणाबाबत बापूजींना आलेल्या समस्यांचे वर्गीकरण.	७८
१०.	४. १०	बापूजींच्या स्त्री शिक्षणाबाबतच्या प्रयत्नांचे वर्गीकरण.	८१
११.	४. ११	स्त्री शिक्षणाबाबत बापूजींच्या दृष्टिकोनांचे वर्गीकरण.	८२
१२.	४. १२	वसतिगृहातील मुलांच्या आहाराचे वर्गीकरण.	८५
१३.	४. १३	वसतिगृहातील व्यायाम प्रकाराचे वर्गीकरण.	८६
१४.	४. १४	वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांत भेदभाव गुणांच्या बाबींसाठी केलेल्या प्रयत्नांचे वर्गीकरण.	८७
१५.	४. १५	बापूजींनी विद्यार्थ्यांत श्रमाची आवड निर्माण होण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचे वर्गीकरण.	८८
१६.	४. १६	बापूजी सादले यांच्या विषयीच्या विविध समाज घटकातील प्रतिक्रियांचे वर्गीकरण.	८९
१७.	४. १७	बापूजींनी सामाजिक एकतेसाठी केलेल्या प्रयत्नांचे वर्गीकरण.	९०

आलेख/नकाशे यांची सूची.

अ. नं.	आलेख क्रमांक	नांव	पृष्ठ क्रमांक
१.	१. १	शिक्षण महर्षि डॉ. बापूजी साळुंखे यांचा फोटो.	
२.	४. १	आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स कॉलेज इचलकरंजी, या महाविद्यालयाची विद्यार्थी संख्या दाखविणारा आलेख.	११०
३.	४. २	आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज मिरज या महाविद्यालयाची विद्यार्थी संख्या दाखविणारा आलेख.	११३
४.	४. ३	श्री तुळजाभवानी महाविद्यालय तुळजापूर या महाविद्यालयाची विद्यार्थी संख्या दाखविणारा आलेख.	११६
५.	४. ४	शिक्षण महर्षि बापूजी साळुंखे महाविद्यालय कराड या महाविद्यालयाची विद्यार्थी संख्या दाखविणारा आलेख.	११९
६.	४. ५	समाजभूषण गणपतराव केशवराव काळभोर महाविद्यालय लोणी काळभोर या महाविद्यालयाची विद्यार्थी संख्या दाखविणारा आलेख.	१२२
७.	४. ६	श्री स्वामी विवेकानंद संस्थेच्या शाखांची संख्यात्मक वाढ दर्शविणारा आलेख.	१२९
८.	६. ७	श्री स्वामी विवेकानंद संस्थेच्या माध्यमिक विद्यालयांची संख्यात्मक वाढ दर्शविणारा आलेख.	१४६
९.	६. ८	श्री स्वामी विवेकानंद संस्थेच्या शिक्षण शाखा दर्शविणारा नकाशा.	१६५
१०.	६. ९	श्री स्वामी विवेकानंद संस्थेची वसतिगृहे दाखविणारा नकाशा.	१७०

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे संकल्पक, संस्थापक व कार्याध्यक्ष
प. पू. डॉ. बापूजी साळुंखे

